

بسمه تعالی

زندگینامه علامه میرحامد حسین موسوی هندی

سید مهدی ابوظفر معروف به میر حامد حسین هندی (۱۲۴۶-۱۳۰۶ق) از سادات و علمای شیعه قرن سیزدهم در هند است. اسم میرحامدحسین، سید مهدی و کنیه‌اش ابوظفر بوده است. گفته شده پدرش سید محمدقلی موسوی هندی، او را به نام جدش، حامدحسین شهرت داد. میرحامدحسین در میروت از توابع دهلی هند در ۵ محرم ۱۲۴۶ق/۱۲۱۰ش به دنیا آمد. نسبش از جانب پدر با ۲۷ واسطه به امام موسی بن جعفر می‌رسد. ۱

میر حامد حسین در هفت سالگی آموزش را در مکتب آغاز کرد. پس از مقدمات دروس ابتدائی، مقامات حریری و دیوان متنبی را نزد سید برکت علی صاحب، نهج البلاغه را در محضر نزد علامه علی الاطلاق آیه الله العظمی مفتی سید عباس شوشتری لکهنوی آموخت. سپس به فراگیری علوم عقلی نزد سید مرتضی خلاصه العلماء، علوم شرعی نزد سید محمد سلطان العلماء و برادر او «سید حسین سید العلماء» پرداخت. ۲

اساتید

علامه از همان کودکی، استعداد سرشاری در فراگیری علوم مختلف داشت. وی از هفت سالگی، تحصیل دروس مقدماتی را آغاز کرده و به جز خوشه‌چینی از خرمن دانش پدر، محضر اساتید بزرگ دیگری را نیز درک کرده است، همچون:

۱. علامه سلطان العلماء، رضوان‌مآب، سید محمد (۱۱۹۹ - ۱۲۸۴ ق.)، پسر ارشد مجدد الشریعه حضرت آیت الله العظمی سید دلداری علی غفران‌مآب (۱۱۶۶ - ۱۲۳۵ ق.)؛

۲. علامه سید العلماء، علیین‌مکان، سید حسین (۱۲۱۱ - ۱۲۷۳ ق.) پسر کوچک علامه سید دلداری علی غفران‌مآب؛

۳. علامه خلاصه العلماء، سید مرتضی (م ۱۲۶۶ ق.) پسر سلطان العلماء؛

۴. علامه مفتی محمد عباس تستری (۱۲۲۴ - ۱۳۰۶ ق.).

اینان، از مفاخر و اندیشمندان مکتب امامیه در شبه قاره و صاحب تألیفات فاخر و پرشماری بودند که در شکل‌گیری شخصیت علمی صاحب عبات، نقش بسزایی داشته‌اند و شواهد متعدّد آن را میتوان در یادداشت‌های شخصی و آثار علمی علامه میرحامد حسین رحمه الله مشاهده کرد. ۳

تحصیلات

میر حامد حسین، تعلیم را از سن ۶ سالگی با رفتن به مکتب‌خانه نزد شیخی به نام «شیخ کرم‌علی» شروع کرد، اما پس از مدت کوتاهی پدر ایشان، خود، عهده‌دار تعلیم وی گردید و تا سن ۱۴ سالگی، کتب متداول ابتدائی را به وی آموخت. میر حامد حسین، در سن ۱۵ سالگی و پس از رحلت پدر بزرگوارش، برای تکمیل تحصیلات، به سراغ اساتید دیگر رفت.

«مقامات حریری» و «دیوان متنبی» را نزد «مولوی، سید برکت‌علی» و «نهج البلاغه» را نزد «مفتی، سید محمد عباس تستری» خواند. علوم شرعی را نزد «سلطان العلماء، سید محمد بن دلداری» و برادر ایشان «سید العلماء، سید حسین بن دلداری» - که هر دو از علمای بزرگ شیعه در هند بودند - و علوم عقلیه را نزد فرزند «سید مرتضی سید العلماء»، ملقب به «خلاصه العلماء» فراگرفت. در این زمان، ایشان کتاب «مناهج التدقیق» را که از تصنیفات عالیه استادش، «سید العلماء» بود، از ایشان اخذ کرد که حواشی وی بر آن کتاب، بیانگر عظمت تحقیق و قدرت نقد ایشان می‌باشد.

به هر حال، ایشان پس از چندین سال تحصیل، به امر تحقیق و پژوهش پرداخت و در این زمینه، ابتدا به تصحیح و نقد تصانیف پدر بزرگوارش «سید محمدقلی» از جمله «فتوحات حیدریه»، «رساله تقیه» و «تشبیه المطاعن» پرداخت و سال‌های سال، از عمر خویش را صرف تصحیح و مقابله عبارات این کتب، مخصوصاً «تشبیه المطاعن» - که رده‌ای بر «تحفه اثنا عشریه» بود - با اصول و منابع آنها کرد و در ادامه به تألیف کتاب‌های مختلفی پرداخت. ۴

آثار

اگرچه علامه میرحامد حسین را بیشتر با موسوعه سترگش، عبات الأَنوار، می‌شناسند، ولی افزون بر این کتاب، نگاشته‌های ارزشمند دیگری نیز از آن عالم یگانه به جای مانده است:

۱. النجم الثاقب فی مسألة الحاجب.

۲. إسفار الأنوار عن وقایع أفضل الأسفار این کتاب شرح سفر به بیت‌الله الحرام، مدینه منوره و عبات عالیات مرحوم میرحامد حسین، به زبان عربی است.

۳. استقصاء الإفحام واستیفاء الانتقام فی ردّ منتهی الکلام؛ این اثر سترگ و پرحجم، کتابی است در ردّ منتهی الکلام حیدر علی فیض‌آبادی حنفی (م ۱۲۹۹ ق.).

۴. شوارق النصوص فی تکذیب فضائل اللصوص؛ کتابی است در ردّ فضائل مزعوم خلفا و برخی صحابه.

۵. العضب البتار فی مبحث آیه الغار؛ رساله‌ای است در ردّ کتاب درّه التحقيق فی نصره الصدیق نوشته محمد فخر اله‌آبادی

۶. إفحام أهل المین فی ردّ إزالة الغین؛ کتابی است در ردّ إزالة الغین عن بصره العین بإثبات شهادة الحسین علیه السلام، نوشته حیدر علی فیض‌آبادی حنفی (م ۱۲۹۹ ق.).

۷. الدرر السنیة فی المکاتیب والمنشآت العربیة والفارسیة والأردویة؛ این مجموعه شامل مکاتبات خاندان عبات با

اندیشمندان بلاد مختلف به ویژه ایران و عراق است.

۸. اللالی البهیة فی المکاتیب والمنشآت العربیة والفارسیة والأردویة؛ این مجموعه نیز شامل مکاتبات داخلی خاندان عبات با

یکدیگر و همچنین نامه نگاری‌ها با برخی افراد با نفوذ و همچنین عالمان و دانشمندان دیار مختلف است و... ۵

عبقات الأنوار و شیوه پژوهشی علامه

این مرزبان حریم امامت پس از آن که ردود نوشته شده بر باب هفتم کتاب پر از افتراء و تهمت تحفه اثنا عشریه را کافی ندانست، با عزمی راسخ و تلاشی ستودنی، برای شکستن بتی که از تحفه ساخته شده بود کمر همت محکم بست. ایشان در این راه، سختی‌ها و مشقت‌های

